

Lokalmuseum i en globaliseret verden

Muligheder og udfordringer

Keld Dalsgaard Larsen

Fortid og Nutid, september 2008, s. 215-225.

Herværende debatindlæg tager udgangspunkt i det faktum, at samfund og museum er uløseligt forbundet. Samfundsudviklingen spiller altid ind på museernes opgaver og muligheder. Museerne må derfor i deres virke forholde sig analytisk og pragmatisk til samfundsudviklingen. Også selvom udviklingen kan virke helt uoverskuelig. Hvad er museernes – herunder ikke mindst lokalmuseernes – muligheder og udfordringer i en verden præget af forandring, overflod og globalisering? Indlægget argumenterer for, at globaliseringen gør de lokalforankrede museers virke mere nødvendig end nogensinde i bestræbelserne på at styrke menneskenes muligheder for at være menneske.

Keld Dalsgaard Larsen, f.1954. Cand.mag. i historie og oldtidskundskab, museumsinspektør på Silkeborg Museum. Har et bredt forfatterskab bag sig inden for lokalhistorie, industrihistorie, arbejderhistorie, familiehistorie, idrætshistorie og kulturhistorie generelt. Ud gav i 2007 bøgerne *Silkeborg – Sort på hvidt – En avis og et trykkeri* og *Silkeborg – Sort på hvidt – En byhistorie*.

Som museumsinspektør på Silkeborg Museum skal jeg jævnlige tage stilling til lokalbefolkningens gaver til museet. Det kan være en lidt ømtålelig affære, fordi gaverne af et godt hjerte mener at stå med små klenodier, mens museet langt hen ad vejen må sige nej tak. I disse situationer tager jeg normalt ud til den potentielle giver for at ordne "forretningen" ansigt til ansigt.

For et års tid siden var jeg således ude at besøge en ældre dame i et større parcelhus. Manden var død, og nu forestod et noget uoverskueligt oprydningssarbejde for enken i forbindelse med salg af hus og fraflytning. Kvinden viste rundt og viste de genstande, hun havde

tiltænkt museet. Jeg måtte takke nej, og vi fik så en mere generel snak om det at skulle rydde op efter godt 40 års familieliv. Pludselig går det op for os, at alt det som ægteparret i årtier har samlet sammen her til slut reelt er værdiløst! Ingen er interesseret i TV-apparatet, køkkenudstyret, møblerne, sengene, støvsugeren, reolerne, bøgerne, servicet, nipsgenstandene, gardinerne, gulvtæpperne, bluserne, viskestykkerne, lamperne, havemøblerne osv. Alt sammen noget ægteparret havde brugt et helt liv på at samle sammen – i perioder spinket og sparet for at få indkøbt. De vokse børn har deres eget. De har hverken lyst til eller brug for at mod-

tage noget af indboet. I bedste fald kan den ældre dame få Kirkens Korshær eller lignende organisationer til gratis at hente det hele! Hjemmet i parcelhuset var i alle henseender typisk for den solide overflod, som præger mange danske hjem – og alligevel bliver slutresultatet, at hele herlighedens værdi går i nul. Overflodssamfundet har i sandhed også sine paradokser og udfordringer.

Overflodssamfund? Vi plejer at bruge betegnelser som velfærdssamfund eller videnssamfund om vort samfund. Det lyder som sådan langt mere positivt end overflodssamfund. Ikke desto mindre er "overflodssamfundet" en vinkel, jeg vil inddrage for at belyse de udfordringer, museerne står overfor. Herunder ikke mindst lokalmuseerne i en globaliseret verden.¹

Samfundet

Samfund og museum har altid hørt sammen og indvirket på hinanden. Samfundet udstikker så at sige rammerne for museernes virke. Når samfundet forandrer sig, vil det som en afledt følgevirkning også give nye signaler om museernes samfundsmæssige opgaver.

Museerne opstod under enevælden, hvor museerne skulle vidne om den enevældige konges magt og væld. Med demokratiets indførelse (i en samfundsformation, som er blevet kaldt forskelligt: det moderne samfund, kapitalisme eller industrisamfundet) blev det museernes opgave at vise nationens og folkets betydning og dybde. Og folket var alle, høj som lav, i hele Danmark fra hovedstaden til den mindste flække på den jyske hede. Nationalmuseet, centralmuseer og lokalmuseer var alle med til at præsentere Danmark og det danske folk for sig

selv. I disse år tales der meget om, at det moderne samfund og industrisamfundet er på vej væk, og et nyt – af nogen kaldet for videnssamfundet – er på vej frem. Hvad betyder det så for museerne? Hvem skal de nu være museum for?

Tredelingen i samfundsudviklingen: standssamfund, industrisamfund og videnssamfund går igen i flere varianter. Der tales også om det traditionelle samfund, det moderne samfund og så det postmoderne samfund. En tredje variant over samme tema er Lars Qvortrups tredeling mellem det deocentristiske, det antropocentristiske og det polycentristiske samfund.² Denne opdeling inddrages her til skitsering af museernes aktuelle udfordringer:

Det deocentristiske samfund er det traditionelle samfund (fra før ca. 1800), hvor Gud var centrum og platform for altings anskuelse.

Det antropocentristiske samfund er afløseren, hvor mennesket kom i centrum. Det begyndte allerede med den italienske renaissance, men sætter sig for alvor igennem fra omkring 1800. Centrum er mennesket eller Folket. Det er folket, der styrer – jf. demokrati. Det almenmenneskelige menneske er centrum og platform for altings anskuelse.

Det polycentristiske samfund er nu ved at tage over. Her opløses "centrum" i mange "centre" (sociale systemer). Hverken Gud eller Mennesket (menneskeheden) er "centrum" eller platform for altings anskuelse. Det enkelte individ er ikke længere henvist til Gud eller menneskeheden – men til sig selv!

Den aktuelle samfundsepoke – hvad man så end kalder den – opfattes som en "individualistisk" epoke. Væk er tidligere tiders slægtsbånd og klassetilhørsforhold. Det enkelte menneske er "frit",

fri fra tidligere tiders afhængighedsforhold og platforme. Til gengæld indgår det i en global kontekst, f.eks. i et globalt marked. Mennesket er øjensynligt blevet en fri, individuel verdensborger.

Museernes samfundsmæssige ageren følger udviklingen: I det traditionelle samfund var museerne med til at iscenesætte den enevældige konge (og Gud), i det moderne samfund bidrog museerne til at iscenesætte Nation og Folk. Hvem skal museerne nu iscenesætte? Svaret peger hen imod "den eneste ene – sig selv". Logikken tilskriver, at museerne står over for at skulle selviscenesætte den enkelte!

Museerne *har* problemer med at finde udgangspunkt og målgruppe(r), fordi det hidtidige udgangspunkt (Nationen og Folket) med dertilhørende publikum er undermineret, uden at noget alternativ er trådt klart frem som afløser. Nationalmuseet har med den nye oldtidsudstilling søgt at løse problemet med inddragelse af fokusgrupper. Med fokusgrupper kan man øjne karikaturen: Hvad synes I selv? Hvad ønsker I selv? Hvad vil I have?

Tidligere gik spørgsmålene på, om det var kongernes, de riges, magthavernes historie, som var i fokus. Eller om også de fattige, kvinderne, de undertrykte osv. fik deres historie fortalt. Denne problematik er i dag tilsyneladende overhalet af tiden, idet tendensen går hen imod, at historien konstitueres af den enkelte publikummer!

Det globale

Det moderne museum har haft "nationen" som grundlag. Men i den nye globale verden er "nationen" som fænomen (eller konstruktion alt efter gemyt) under pres, og toneangivende anser nationalstater-

ne for værende på vej ud af historien til fordel for den globale verden, beboet af verdensborgere og med et globalt verdensmarked. Det kan få radikale følger for nationernes nationalmuseer og lokalmuseer. Danmarks Nationalmuseum tog problematikken op på en konference i maj 2007. Politiken bragte den 23. maj 2007 en artikel med overskriften "Verdensarv eller national ejendom?". Museumsdirektør Neil MacGregor fra British Museum udtalte her følgende nærmest programmatisk udsagn: "*Et nationalmuseum i en globaliseret verden skal være for hele menneskeheden*". Artiklen fortsætter: "*Historien og kulturarven tilhører ikke nogen mere end andre, lyder hans pointe*".

Neil MacGregor uddybede sine synspunkter i en artikel i Politiken den 27. maj 2007:

"Alt, hvad mennesker skaber, er til enhver tid påvirket af, hvad de er i berøring med. Derfor eksisterer der slet ikke noget, der kan kaldes en national kultur. At afvise ideen om en enestående identitet må være en af museernes fornemste opgaver. Det er meget let at gøre. For samlingerne er i sig selv en arv, som hævder at verden er en enhed. Her har vi hele verden samlet under eet tag. Her har vi et offentligt rum, hvor alle træder ind på lige betingelser".

I en verden, hvor nationen opleves som irrelevant, vil de lokale samfund ligeledes let komme under pres. I Danmark har man i mange år haft en latent kritik af lokalmuseerne gående ud på, at vi ikke skal have så mange små "nationalmuseer" spredt rundt i landet. Underforstået at de lokale museer ligner hinanden til forveksling – og at de som ideal har landets nationalmuseum. Nogle steder har man draget den konklusion,

at man opretter "verdensmuseer" eller "verdenskulturcentre".

Den moderne verden

Den industrielle revolution er en historisk begivenhed på linie med menneskets overgang fra jægersamfund til agerdyrkning. Med det moderne samfund voksede en helt ny civilisation frem, som radikalt ændrede menneskenes vilkår på alle niveauer. Kampen mod sulten blev overvundet i vor del af verden, og en iboende velstandsstigning forbedrede til stadighed levevilkårene for det enkelte menneske i generation efter generation. Teknologiske fremskridt og en stadig øget arbejdsdeling flyttede rundt på varer, så der blev vendt op og ned på alle traditionelle erhverv og erhvervsstrukturer. Det enkelte menneske havnede i et system, hvor man var producent af et specialprodukt til et stort og ukendt marked, mens man omvendt blev forbruger af alt andet fra selv samme ukendte marked. I samme forbindelse gik man overordnet fra en selvforsyningsøkonomi til en pengeøkonomi. Penge blev tingenes – om ikke altings – målestok. Familien forvandlede også over tid fra at være en produktionsenhed til at være en forbrugsenhed.

Overgangen fra knaphed til overflod i vor del af verden skete ikke fra det ene årti til det andet. Der skulle gå ca. 150 år (ca. 1820-1970), hvor samfundet endnu var præget af knaphed. Der skulle holdes hus med såvel indtjening som husholdning.

Den økonomiske højkonjunktur 1958-1973 forrykkede for alvor normerne fra knaphed og sparsommelighed til forbrug og materiel velstand. Knaphedssamfundet bliver afløst af overflodssamfundet

fra 1970'erne. Det er her i denne proces, mange er begyndt at tale om en ny samfundsformation – det postmoderne samfund, videnssamfund, informations-samfund, det polycentriske samfund osv. 68-generationens oprør var så at sige fødselshjælperen for den nye udvikling. Grundlaget for denne formodede nye samfundsformation er under alle omstændigheder et overflodssamfund, et ubegribeligt rigt samfund i historisk perspektiv. Det moderne samfund har i løbet af små 200 år frembragt ufattelige resultater, som har skabt nye vilkår for menneskene – og nye mennesker.

Overflodssamfundet er ekstremt masseproducerende af allehånde varer. Det virker ind på menneskets forhold til de enkelte genstande. Museerne har tradition for at samle ind fra et knapheds-samfund, hvor genstandene havde lang levetid og var "personlige" gennem et eller flere menneskeliv. Menneskets forhold til sig selv og til "tingene" har imidlertid ændret sig. Med overflodssamfundets gigantiske mængder af genstande står museerne over for nye udfordringer med hensyn til indsamling, bevaring, forskning og formidling.

Om udviklingen er god eller dårlig, er irrelevant. Den er en realitet, som vi må leve med, og som sådan lige så godt kan opfattes som positiv. Men det skal ikke forhindre os i at forholde os til forskellige u hensigtsmæssige følgevirkninger.

Global og lokal virkelighed

Norge løsrev sig fra Danmark i 1814 og fjernede dermed et vigtigt marked for dansk kornproduktion. De nye markedsvilkår resulterede i en produktudvikling af dansk kornavl, så den kunne afsættes på et mere åbent marked. Senere i

1800-tallet fik dansk kornproduktion ødelæggende konkurrence fra oversøiske producenter, blandt andet pga. nye transportmuligheder. Igen medførte de udefrakommende realiteter forandringer i Danmark, så der måtte sættes på animalsk produktion og lurmærket smør. Danmark har altid været en del af en større international virkelighed. Det blev udbygget i den moderne tid, og i dag virker den globale virkelighed så påtrængende, at man ligefrem taler om én global verden, hvor vi hver især er individuel verdensborger. Men her går vi fra den konkrete virkelighed – at verdenssamfundet påvirker vor lokale hverdag – til en uvirkelig abstraktion.

Den individuelle verdensborger findes ikke som fritsvævende individ. Der er godt nok stadig flere mennesker, som rejser kloden rundt for at finde de bedste og billigste varer eller nye markeder for egne produkter. Men hver især har de en lokal forankring, et sted, hvor de bliver genkendt som et konkret individ på godt og ondt. I den store verden, i lufthavnen, i taxaen, på hotelværelset og i showroomet er man en anonym sælger eller køber. Et anonymt menneske, som til enhver tid kan erstattes af en anden anonymitet. Paradoksalt italesættes dette liv som værende en VIP-tilværelse. Men her anerkendes man først og fremmest som sælger og køber. Ikke som familiemenneske, kunstner, fodboldelsker, håndboldtræner, den morgengnavne, den hjælpsomme nabo osv. Mennesket går fra den abstrakte rolleindehaver til et konkret menneske i sin lokalitet. I lokaliteten gives et erfaringsgrundlag til at være menneske, og en basal identitet skabes, som kan give grundlag for at knytte kontakter med andre konkrete mennesker ude i den store verden.

I Silkeborg vil det være oplagt at trække to af byens kendte borgere frem, Asger Jorn og Lars Larsen. Asger Jorn var om nogen kosmopolit, og han kunne sagtens finde på at omtale Silkeborg som et småborgerligt provinshul. Alligevel var og er Silkeborg en uadskillelig del af den store verdenskunstner. Og det skønt han ikke boede i Silkeborg ret mange år af sit liv. Men det var her, han havde sit udgangspunkt, sin hjemstavn, sin gamle mor og flere af sine søskende og en række trofaste venner. Silkeborg var et omdrejningspunkt i Asger Jorns liv, og derfor havnede Jorns samling da også i Silkeborg. Ude i den store verden var Asger Jorn ikke en fritsvævende kunstner – han kom fra et provinshul ved navnet Silkeborg. Og netop i visheden herom kunne Asger Jorn være menneske ude i verden.

Lars Larsen – Dyne-Larsen – bor i Silkeborg. Herfra udgår hans verden. Delvist. Lars Larsen er vokset op i Thy som yngste barn i en søskendeflok på fire børn og med en enlig mor. Lars Larsen kommer fra jævne kår i Hurup. Det er også Lars Larsens hjemstavn, her lærte han livet at kende og blev erkendt som en initiativrig ung mand, der ikke var bange for at forsøge alt muligt for at komme fremad. Lars Larsen er ikke en abstrakt verdensborger, han er en provinsiel jyde med ben i Thy, Aalborg og Silkeborg. Og netop ved at være et provinsielt menneske kan Lars Larsen gebærde sig som konkret menneske ude i verden – og blive erkendt og værdsat som sådan på sine mange forretningsrejser.³

Alle er vi lokalforankrede borgere med muligheder for at komme vidt omkring i verden. Men udgangspunktet er lokaliteten. Vi er alle i udgangspunktet

provinsielle, og det er vor styrke! Det provinsielle er ikke forbeholdt Skjern, Hurup eller Brande eller andre gode steder uden for storbyerne. I Århus kommer man fra Trøjborg, Frydenlund, Vorrevangen, Bispehaven, Christiansbjerg, Hasle, Viby eller Odensegade. København er ligeledes inddelt i sine "provinshuller" og lokaliteter. Det er her, vi erkender os som mennesker og bliver erkendt som mennesker på godt og ondt. At være provinsiel er slet og ret en forudsætning for at kunne agere som verdensborger.

Overflod og oplevelse

Overflodssamfundet har sikret menneskets basale behov, men tilbage er så fænomener som "selvrealisering", "lykke" og tro på fremtiden. Umiddelbart kunne man tro, at det var nemmere i et rigt samfund at "realisere sig selv", men her møder det enkelte menneske et paradoks: På den ene side er fordringen til den enkelte om selvrealisering, at være synlig og gøre en forskel massiv og påtrængende. På den anden side er mulighederne nærmest forsvindende, fordi alle andre også kæmper herfor! Som gjaldt det liv eller død.

Tidligere kunne man sige, at "selvrealisering" for den enkelte var at finde sin plads sammen med de andre. Nu italesættes "selvrealisering" som noget med at skille sig ud. Være berømt. Karikeret, så tramper alle ovenpå hinanden for lige at nå berømmelsens tinde.

Menneskene er i dag forbrugere. Vor identitet hænger ikke sammen med, hvad vi producerer, men snarere med hvad vi forbruger. Vi er noget i og med vort forbrug. Den seneste overbygning på denne forbrugsspiral er den såkaldte

"oplevelsesøkonomi". Oplevelsesøkonomi er et eksempel på markedets ekspansion på nye domæner, f.eks. på kulturområdet.

Aktuelt hersker der nogen forvirring med hensyn til "oplevelsesøkonomi", men der forskes kraftigt i det, så viden-skaben kan finde den rette legitimering af fænomenet. På Aalborg Universitet foregår et større forskningsprojekt, som blandt andet har udsendt værket *Oplevelsesøkonomi. Vinkler på forbrug*, og heri formuleres et af problemerne som at få forbrugerne til at betale for noget, de i princippet allerede har.⁴ Oplevelser skal gøres til salgsvare og indgå på et marked.

Markedsgørelsen af tilværelsen er så langt fremskreden, at den er blevet tidens "selvfølge". Professor Birgitte Tufte, Copenhagen Business School, kan f.eks. kækt udslynge følgende udsagn mest af alt som en munter konstatering:

*"Cogito, ergo sum" – "Jeg tænker, altså er jeg", skrev den franske filosof René Descartes i det 17. århundrede. Spørgsmålet er, om den filosofi, der kendetegner dagens samfund, kan defineres som "Jeg køber, altså er jeg."*⁵

Mennesket er som sådan ikke noget, men *bliver* dog noget i og med sit forbrug. Og jo mere forbrug, jo mere bliver man! I et samfund, hvor mennesket latent er i fare for at blive usynligt – og dermed ikke "er" – så bliver forbrug menneskets redning mod helt at opløses i det store intet! Set fra vareudbydernes vinkel er denne situation vel noget nær det optimale. Vi mennesker er forvandlet til forbrugsnarkomaner.

Bettina Kiilsgaard Henrichsen behandler problematikken i sit speciale *Kulturarven i oplevelsesøkonomien*. Et sted i specialet foretages en slags asso-

cierende opsamling på den oplevelsesøkonomiske optik, som munder ud i følgende sentens:

*"Følger man ovenstående iagttagelser sælger producenterne allerede i dag kunden til kunden selv i et vist omfang."*⁶

Menneskeheden er åbenbart nået et punkt, hvor det enkelte menneske kan være en vare – til sig selv! Salg af mennesker har ellers længe været lakmusprøven på grænselandet til det ikke-menneskelige. Er denne grænse forrykket? Og er det acceptabelt, når blot det er en oplevelse?

Alt skal i tiden være en oplevelse. Det skal være en oplevelse at handle ind i supermarkedet, at gå på restaurant, at holde fødselsdag, at være på conference, at yde noget på arbejde, måltidet, biografuren, museumsbesøget osv. Hverdagen skal være en oplevelse. Kedsommeligheden er den største synd i livet. Livet er for kort til kedelige hverdage. Problemet er blot, at når alle hverdage bliver til søndage, så bliver de nyvundne søndage til morgendagens hverdage. Og nye ekstravagante oplevelser skal holde ny kedsomhed stangen. Det ser ud til, at forbrugsnarkomanien rummer dimensionen: Oplevelsesnarkomani.

Oplevelsesøkonomien er en optimering af den eksisterende økonomi. Det er en "kommercialisering af kulturen" og ikke en "kulturalisering af økonomien". Markedsøkonomien og de økonomiske rationaler udvider territorium og presser på med formlen "pengene er altings målestok". Markedsøkonomien har historisk vist sig utrolig vækstskabende og berigende, men det vil altid være relevant at spørge til grænserne for pengevældet. Hvor langt går vi?

Brud og kontinuitet

Virkeligheden findes. Den kan imidlertid anskues på utallige måder. Vi lever i en tid med formodning om, at "virkeligheden" i dag er radikalt forskellig fra tidligere tiders "virkeligheder", og at mennesket har udviklet sig til på det nærmeste at være en selvberørende individualist. Det er grundlæggende forkert. Og har som sådan intet med virkeligheden at gøre.

Det er en videnskabelig erfaring, at når man leder efter forskelle, finder man forskelle. Omvendt leder man efter ligheder, finder man ligheder. Udsagnene "Alt er forandret" og "Intet nyt under solen" er begge forkerte. Filosofen Lars-Henrik Schmidt har karakteriseret den nuværende tilstand som "postrevolutionær": *"Det postrevolutionære er erfaringen af, at intet kan forblive, som det er – samtidigt med at det helt anderledes er umuligt"*. Kontinuitet og forandring er komplementære fænomener i tiden.

Den store fokusering på tidens "individuelle" samfund er på mange måder misvisende. Aldrig før i historien har menneskene været mere henvist til hinanden end nu. Det selvberørende og individuelle menneske har aldrig eksisteret og mindre nu end nogensinde. Den ekstreme arbejdsdeling har gjort, at det enkelte menneskes bidrag er så specialiseret, at det alene af den grund er henvist til alle de øvrige specialisters bidrag til helheden. Fornemmelsen af "individualitet" udspringer således ikke fra den faktiske virkelighed, men snarere fra oplevelse af individuel anonymitet.

Nutidens menneske lever i en virkelighed udspændt af den historiske dimension og i et menneskeligt fællesskab. Menneskets vilkår er således fortsat historien og fællesskabet.

Museet i tiden

Museet er altid museum i tiden. Altid en del af det menneskelige fællesskab. Museet kan derfor som sådan aldrig sætte sig ud over sin tid og blive en elitær fortrop, som magter at trække samfundet i en bestemt, ønsket retning. Museet er en del af samfundet, afspejler samfundet. I museums kredse ymtes af og til nogle idealistiske tanker om, at museerne har et særligt ansvar for at gå "forrest" og "vise vej" i samtiden. Sådanne overvejelser udspringer af manglende virkelighedserkendelse og selverkendelse. Museerne er grundlæggende samfundsbevarende institutioner. De kan som sådan ikke gå foran, men er henvist til den vægtige opgave til stadighed at stille spørgsmål og byde på perspektiver til samfundsudviklingen.

Museernes samfundsmæssige sigte har varieret over tid. Museerne har iscenesat den enevældige konge og senere danskerne som folk og nation. De lokale museer er vokset frem for at underbygge, bevidne og iscenesætte et lokalt fællesskab. Museerne er også institutioner til at "forlige sig med" forandringerne. På alle niveauer.

Forandringerne skaber museer og museumssamlinger. Museerne er tidens "gemme" for værdigenstande, man ikke længere har brug for, men som alligevel har så stor affektionsværdi, at man ikke kan nænne at destruere dem. Genstande og historierne bliver herved gemt – og udviklingen kan fortsætte. Museernes funktion er på sin vis at ligne med "sorghåndtering": Udviklingen afstedkommer sorg over tabet af det velkendte, det trygge og det værdsatte. Men bruddet er ikke definitivt. Museerne er med til at sikre et betydningsfuldt udvalg af genstande og historier fra den forgangne

virkelighed. Trådene spindes mellem fortid, nutid og fremtid.

Museernes styrke er det konkrete og det nære. Museerne er altid forpligtet på virkeligheden. I stort og småt. På godt og ondt. Dette udgangspunkt skal museerne bruge som omdrejningspunkt til at finde deres plads i tidens malmstrøm af kontinuitet og forandring. Museerne skal overordnet understøtte menneskenes iboende bestræbelser på at agere menneskeligt, tilbyde "kroge" til virkeligheden i al dens mangfoldighed og sætte de menneskelige udfordringer i perspektiv.

Noget virkeligt andet

Museerne tager udgangspunkt i det tredimensionelle menneskeliv. Konkret og i overført betydning. Museernes tredimensionelle genstande er vidnesbyrd på konkret menneskeliv og virkelighed. På noget virkeligt. På noget andet i forhold til en reflekterende nutid. Med andre ord "noget virkeligt andet", som museumsgæsten har mulighed for at forholde sig til.

Men genstandene fortæller ikke uden videre deres historie. Omgangen med og udbyttet af genstanden rummer en dobbelthed: På den ene side er genstandene "noget virkeligt andet" uafhængigt fra nutiden. På den anden side er det selv samme nutid, som skal tolke, tyde og give relevans til genstandene. Heri ligger til stadighed en faglig og menneskelig udfordring. At kunne gå i meningsfuld dialog med historien. Dialogen med "noget virkeligt andet" fordrer, at vi erkender det fortidige i dets egen kontekst og forholder os ydmygt til vor egen tid.

Nutiden har en trang til at være så opslugt af sig selv, at dialogen med "no-

get virkeligt andet" let bliver en monolog. Museerne har derfor den vanskelige dobbeltopgave at præsentere såvel positive oplysninger om fortidige virkeligheder som åbne spørgsmål med relevans til nutiden om, hvordan vi skaber og forvalter menneskelige erfaringer.

Fraser som "i gamle dage var alting bedre" (f.eks. sammenhold, håndværk, familieliv, børnenes opførsel) eller "i gamle dage var alting så hårdt og gråt" (f.eks. nøjsomhed, børnearbejde, sygdommes hærgen) er meningsløse. Fortiden kan ikke leves om. Nutiden må leve sit eget liv. Og gerne ved at trække på tidligere tiders menneskelige erfaringer.

Museerne har med sine udstillinger, forankret i en materiel anden virkelighed, mulighed for at skabe et rum, hvor det nutidige menneske møder en større virkelighed end sin egen. Historien giver plads til, at museumsgæsten ikke fylder det hele. Mødet med og erkendelsen af "noget virkeligt andet" giver mennesket mulighed for at erfare sig selv som menneske og reflektere over det at være menneske.

Museerne kan kun tage udgangspunkt i nutidens mennesker. Der kan nok skabes udstillinger om de døde, men ikke for de døde. Museumsudstillingerne henvender sig til nutidens mennesker, som vi nu engang er på godt og ondt. Herunder at nutidens mennesker ønsker at blive set og behandlet som individuelle personligheder. Udstillingsmæssigt er tidligere tiders monolog om den fortidige Sandhed og Virkelighed utidig og må afløses af dialog om de fortidige og nutidige sandheder og virkeligheder. Men det er vigtigt at understrege, at der er tale om to parter – museum og publikum. Det giver ingen mening, at publikum uimodsagt selv

kan skabe sig sin fortid, nutid og fremtid. Sådan er virkeligheden ikke. Heller ikke på et museum. Museerne skal skabe udstillinger, publikum kan relatere sig til og reflektere over.

Alle og ingen

"Et nationalmuseum i en globaliseret verden skal være for hele menneskeheden... Historien og kulturarven tilhører ikke nogen mere end andre", pointerede museumsdirektør Neil MacGregor fra British Museum. I forlængelse heraf vil det være snublende nært at hævde, at "museum i en globaliseret verden skal være for hele menneskeheden". Altså for forskelsløst alle. Men hermed er kæden efter min mening knækket, og den rene abstraktion tager over. Og vi havner i den velkendte formulering: For alle og dermed for ingen. Man tror, det er for alle, og som sådan noget positivt. Men ved at favne alle, rammer man ingen. Og det har nutidens mennesker slet ikke brug for: At blive behandlet som "alle" for derved at havne i puljen "ingen".

Museerne må gøre forskel. Ved at gøre forskel træder nogen frem, som "noget" konkret, der kan indgå i relation til "noget andet" (andre individer, andre virkeligheder).

Lokalmuseerne må tage udgangspunkt i det ansvarsområde, de enkelte museer har. For Silkeborg Museums vedkommende er det Silkeborg Kommune. Udgangspunktet – udvælgelsen – er givet på forhånd, nemlig Silkeborg, Silkeborgegnen og silkeborgenserne. Silkeborg Museum har til opgave at skabe relevante udstillinger og formidle relevant viden om lokaliteten Silkeborg Kommune. For silkeborgensere og gæster (herunder turister).

Viden om Silkeborg og silkeborgenserne sker naturligvis i en løbende dialog. Det kan ske mere eller mindre kvalificeret, men centrale dialogpartnere er museum og lokalbefolkning. Med henblik på at skabe blik på den lokale virkelighed. Gøre lokalbefolkningen synlig for den selv som befolkning og enkeltindivid. Og give turister og andre et relevant indtryk af, hvad det er for en by, egn og befolkning, de gæster.

De lokale museer må fastholde og perspektivere den helt unikke vinkel, det lokale har til erkendelse af det konkrete menneskeliv. Her kan de lokale museer bidrage med viden først og fremmest i forhold til lokalområdet, men også til den generelle viden om tidens menneskeliv og dets udfordringer.

Udforskning og formidling af lokaliteten har flere aspekter. Tidligere etnologisk tradition ønskede at udforske en lokalitet for at kunne sammenligne den med andre lokaliteter. For på den måde at få materiale til at kunne påpege lokale særpræg, som adskilte sig fra andre særpræg. Den mulighed foreligger fortsat. Men derudover giver det nære lokale kendskab og den fortløbende dialog med lokalsamfundet lokalmuseerne en enestående mulighed for at kunne følge det nære og konkrete menneskeliv i tiden. Det skal naturligvis altid tænkes sammen med den nationale og internationale indfyldelse, men lokalmuseerne kan sikre det lokale perspektiv. Hvem kan ellers?

Lære og opleve

Museerne står med ben i såvel "folkeoplysning" som "oplevelsesbranchen". Sådan har det været længe. Kommunerne regner f.eks. også de lokale museer

som lokale turistattraktioner. Museerne kan ikke melde sig ud af det omgivende samfund. Museerne må følge med tiden også med hensyn til tidssvarende formidling, som fænger nutidens publikum. Og i de bestræbelser er det oplagt at inddrage indretningsarkitekter, designere, kunstnere og andre kreative og vidende mennesker i udstillingsarbejdet.

Frem til midten af 1990'erne blev skismaet mellem "oplysning" og "underholdning" ikke betragtet som noget større problem. Nyskabelser og støt øget publikumsbesøg gik pænt hånd i hånd. Men denne udvikling tog en ny drejning i anden halvdel af 1990'erne. Museerne fortsatte naturligvis med at udvikle tidssvarende formidlingsformer, men nu uden den store publikumssucces. Tværtimod er der en generel stagnation og nedgang i museumsbesøgstallet. Den gængse forklaring er, at "underholdningsbranchen" er blevet så omfattende, tilbuddene så mange, at folk simpelthen ikke tager sig tid til museernes tilbud. Ikke nødvendigvis sådan, at museernes tilbud fravælges. Der er blot noget andet, som tilvælges. I den fremstormende oplevelsesøkonomi er museerne med andre ord blevet presset. Og den hidtidige balance mellem "oplysning" og "underholdning" forrykkes, idet den traditionelle "folkeoplysningstanke" mister terræn.⁷ Problemet er imidlertid, at museerne på ingen måde kan konkurrere på "ren underholdning". Museernes historiske eksistensberettigelse baseret på "viden og oplysning" er uundværlig i museernes profilering. Uden "viden og oplysning" bliver museerne ligegyldige. Hvad er museernes modtræk i denne trængte situation?

De største og mest ressourcestærke museer har valgt at ekspandere sig til ny

fremgang. Tidens nye museumsinitiativer er enorme investeringer på alle planer. Det nye Aros (Århus Kunstmuseum) og det kommende Moesgaard Museum er investeringer i omegnen af en halv milliard – hver. Det er museumsdrift på markedsrelaterede vilkår og underlagt oplevelsesøkonomiens logik.⁸ Disse ambitiøse initiativer er med til at skabe et nyt niveau for moderne museumsdrift. Udgangspunkt, forskning og formidling vil tage nye former. De nye megamuseer vil tendentielt fokusere på "alle", på menneskeheden. Udgangspunktet bliver alle (som udstillingsobjekt) til alle (som publikum).

Lokalmuseerne vil i den udvikling komme under stadig større pres. I kampen mellem giganterne. Det samme vil forståelsen af vigtigheden af det lokale vidensfelt. Universiteterne og de nye store museumscentre vil i jagten på pengene (bevillingerne) have en iboende tendens til at synliggøre egne gøremål som de ideelle inden for såvel organisation som formidling og forskning.

Danmark har historisk haft et ene-

stående decentralt og lokalforankret museumsvesen, men der er en tydelig tendens i tiden til at nedgøre dette faktum til noget kuriøst og usamtidigt. Fremhævelsen af det globale og den abstrakte verdensborger er en potentiel eliminering af det lokale og det konkrete menneske. Videnskaben bliver alt for nemt en "videnskab" om abstrakte mennesker. Inddragelse af det lokale vil langt lettere give grundlag for en "videnskab" med udgangspunkt i konkrete mennesker.

Selvrefleksion er et af tidens mantraer. Mennesket skal kende sig selv gennem selvrefleksion. Men selvrefleksion giver kun mening, hvis fællesskab og historie inddrages. Menneskets virkelighed er ikke eneboeren på en øde ø. Museernes opgave er at styrke mulighederne for, at mennesket kan erkende sig selv som historisk væsen med fortrøstning på nutiden og fremtiden. Og her har lokalmuseerne en særlig opgave med at synliggøre og perspektivere den konkrete virkeligheds betydning for det at være menneske i en globaliseret verden.

Noter

1 Baggrunden for dette debatindlæg er mit efterhånden mangeårige virke med lokalhistorie og de løbende diskussioner herom. I forbindelse med debatindlægget har jeg særskilt inddraget følgende titler: Regeringen: *Danmark i kultur- og oplevelsesøkonomien – 5 nye skridt på vejen* (2003), Dorte Skot-Hansen: *Museerne i den danske oplevelsesøkonomi – når oplysning bliver til oplevelse* (2008), Allan Berg Nielsen (red.): *Nye udstillinger i nye rammer*. Moesgårdkonference 2007 (2007), Christian Jantzen og Tove Arendt Rasmussen (red.): *Oplevelsesøkonomi. Vinkler på forbrug* (2007), Kulturministeriet: *Udredning om museernes formidling* (2006) og Bettina Kiilsgaard Henrichsens artikel "Oplevelsesøkonomi og Kultur (arv)" i *Danske Museer* nr. 5 2007 og hendes speciale: *Kulturarven i oplevelsesøkonomien* (Syddansk Universitet, Center for Kulturstudier august 2006).

2 Der henvises her til trilogien: Lars Qvortrup: *Det hyperkomplekse samfund. 14 fortællinger om informationssamfundet* (1998), Lars Qvortrup: *Det lærende samfund – hyperkompleksitet og viden* (2001) og Lars Qvortrup: *Det vidende samfund – mysteriet om viden, læring og dannelse* (2004).

3 Lars Larsen udsendte i 2004 sin selvbiografi *Go'daw jeg hedder Lars Larsen. Jeg har et godt tilbud* til samtlige danske husstande.

4 *Oplevelsesøkonomi. Vinkler på forbrug* s. 12.

5 Fra hendes artikel "Børn, unge, medier og forbrug" i publikationen *Børnekultur i udvikling* (Børnekulturens Netværk 2008).

6 Specialet s. 51 (jf. note 1).

7 Det er også en af pointerne i Bettina Kiilsgaard Henrichsens artikel.

8 De nye kommercielle vilkår præsenteres, vedkendes og drøftes ligefremt i *Nye udstillinger i nye rammer*, se f.eks. s. 245f.